

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน*

Guidelines for the Development of Tourism : The Potential and Limitations of the Upper Central Plains Provinces

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ**

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ศึกษาคุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความนิยมของนักท่องเที่ยว ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและแก้ไขข้อจำกัดให้เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว และแนวทางการบูรณาการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 760 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวชาวไทย จาก 8 จังหวัดในกลุ่มภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และยโสธร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสอบถาม และการบันทึกแบบสังเกต ข้อมูลเชิงคุณลักษณะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าถ่วงน้ำหนัก ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานการณ์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การสัมผัสวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะ

*ทุนสนับสนุนจากเครือข่ายการท่องเที่ยวภาคกลางตอนบน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

**นางระพีพรรณ ทองหล่อ เจ้าหน้าที่บริหารทั่วไป 8 และเลขานุการ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อย่างยิ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งไทยพุทธ ไทยรามัญ และไทยมุสลิม นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรการท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงวิชาการนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อน และรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวจากเพื่อน/ญาติ ประเภทของการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่เป็นที่สนใจ ได้แก่ การเที่ยวชมโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ รองลงมาได้แก่ การเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตก และการเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณี

2. สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด ด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภค และด้านการบริการ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละพื้นที่โดยมีส่วนร่วมราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา ด้านสินค้าทางการท่องเที่ยว ประกอบด้วยแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และสินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าหัตถกรรมและสินค้าทางการเกษตร ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ไม่โดดเด่นเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม พบว่า มีการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ด้านการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัดสำหรับการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดยังน้อยมาก ด้านงบประมาณ ส่วนใหญ่เป็นงบประมาณของแต่ละจังหวัด และงบประมาณของยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด งบประมาณดังกล่าวส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อดำเนินการด้านการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในระดับน้อย

3. คุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

คุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ คุณลักษณะด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านลักษณะทางสังคม ด้านมิติทางศิลปวัฒนธรรม ด้านคุณค่าการเรียนรู้และการศึกษา และด้านการบริหารจัดการ ในภาพรวมพบว่า คุณลักษณะดังกล่าวส่งผลต่อความนิยมในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = 3.73$)

4. ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนมีโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เนื่องจากมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันมายาวนาน และผูกโยงกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น มีความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ และเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตของชุมชน เป็นแหล่งรวมของภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมและงานหัตถศิลป์ที่ทรงคุณค่า มีความสมบูรณ์ในภาคการเกษตร

มีความสะดวกในการเดินทางเนื่องจากใกล้กรุงเทพฯ สามารถส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ระยะเวลาสั้น ๆ ได้อย่างหลากหลาย นอกจากนี้ยังมีชื่อเสียงในระดับนานาชาติเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมรดกโลก ทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

สำหรับข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ สินค้าทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนยังขาดจุดเด่น จุดขายทางการท่องเที่ยวรวมทั้งยังไม่สามารถสร้างแบรนด์ของสินค้าให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในระดับสากลได้ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มจังหวัดซึ่งเป็นเมืองผ่านเพื่อไปยังภาคเหนือของประเทศ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาเที่ยวโดยตรงมีน้อย สถานที่สำคัญบางแห่งยังไม่ได้มีการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงเส้นทางทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดและนอกกลุ่มจังหวัดยังเชื่อมโยงไม่สนิท และยังขาดความหลากหลายในการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของบางจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ยังไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวหรือไม่ได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นตัวจักรที่สำคัญในการขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมและภาคเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้แก่จังหวัด

5. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพและปรับแก้ไขข้อจำกัดให้สามารถเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนได้อย่างยั่งยืน

กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์โบราณสถาน และกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัครยาศัยควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงเส้นทางทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดได้ทั้งทางถนนและทางน้ำเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และยังเป็นการกระจายการท่องเที่ยวไปยังชุมชนต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเน้นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว

6. แนวทางการบูรณาการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การบูรณาการในระดับกลุ่มจังหวัดที่ควรดำเนินการได้แก่ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ควรพิจารณาให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัครยาศัยที่มีชีวิต การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวกับทุกภาคส่วน

การบูรณาการในระดับชุมชนและระดับจังหวัดที่ควรดำเนินการได้แก่ การหนุนเสริมให้ชุมชนได้ทบทวนศักยภาพของตนเองว่ามีของดีอะไรบ้าง ที่สามารถผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และควรมีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวที่ชัดเจนว่าจะมุ่งไปในทิศทางใด มีสิ่งใดบ้างที่ต้องได้รับการปรับปรุง พัฒนา และจะต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง ตลอดจนการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในระดับชุมชน

ABSTRACT

The aim of this research is to study the tourism situation and general conditions regarding the management of tourism in the aforementioned region ; to study the characteristics of tourists or the factors affecting their preferences ; to study the potential and the limitations with regard to developing tourism in the upper central plains provinces; and to determine the guidelines for developing its potential and solving any limitations in order to render the development of tourism possible, as well as to determine guidelines for integrating tourism within the upper central plains provinces. The population was made up of 760 individuals, consisting of administrators and state officials involved with tourism, community leaders, related entrepreneurs, local residents and Thai tourists from 8 provinces in the upper central plains, i.e. Nonthaburi, Pathum Thani, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Ang Thong, Saraburi, Lop Buri, Sing Buri, and Chai Nat. The tools used to collect the raw data consisted of an interview form, a questionnaire, and an observation form. The data themselves collected by interviewing, questioning, and making notes on the observation form. The resulting qualitative data was then analyzed in the form of a content analysis. The quantitative data was analyzed using an SPSS program, and the statistics presented in the form of frequencies, percentages, standard deviation, and weighted values. The findings were as follows.

1. The tourism situation in the upper central plains provinces

Tourism in the upper central plains provinces consisted of historical and cultural tourism, archeological sites, nature tourism, the local way of life and local wisdom, especially the varieties of ethnic groups, i.e. Buddhist Thais, Mon Thais, and Muslim Thais. In addition, there was also a drive to promote agricultural tourism, recreational and sports tourism, and academic tourism. Tourists traveled to the upper central plains provinces for the purpose of relaxation. They received information regarding tourism in the area from their friends or relatives. The types of tourism and tourist activities they favored were as follows: visits to archeological sites and places of historical interest, followed by visits to places of natural beauty, waterfalls, and to see arts, culture, and traditions.

2. The general condition governing the management of tourism in the upper central plains provinces

The management of tourism in the upper central plains provinces may be summarized as follows.

With regard to the physical aspect of tourism areas, public relations and marketing, transportation, infrastructure, and services, it was found that most of the tourist attractions were the responsibility of each area in which they were located, with related government agencies acting as advisors. With regard to tourism attractions, they consisted of archeological sites and historical sites, religious shrines, and souvenirs, to promote tourism, such as arts and crafts and agricultural products. With regard to the social and cultural aspects of tourism, it was found that there was cultural exchange. Other values resulted in changes, both positive and negative, in society and the culture of local residents. As regards the management of natural resources, this proved to be unexceptional. However, it was found that there was clear support in building up the tourists' attitude regarding environmental conservation. With regard to travel links, it was found that these consisted mainly of routes linking destinations within each province ; links between the provinces were minimal. As regards budget, most of the budget came from each province and from the budget of the whole group of provinces. This budget was used for the marketing and development of tourist attractions. In terms of participation in managing tourism in these areas, it was found that community leaders and entrepreneurs participated at a moderate level. The general public participated in the management of tourism at a low level.

3. The characteristics of tourists or the factors affecting their preferences in choosing to visit the upper central plains provinces

The characteristics of tourists or the factors affecting their preferences in choosing to visit the upper central plains provinces were as follows: the physical aspect, the maintenance of the quality of the environment, the social aspect, the arts and culture, the value of the way of life and education, and the management aspect. Overall, it was found that these characteristics affected their preferences at the highest level in all aspects ($\bar{X}=3.73$).

4. The potential and the limitations with regard to developing tourism in the upper central plains provinces

As regards the potential in developing tourism, it was found that the upper central plains provinces were outstanding in terms of historical and archeological sites. There was cultural continuity over a long period of time and strong links to Buddhism. There were a variety of ethnic groups and a uniqueness in the way of life of local communities. There was an abundance of resources in terms of local wisdom in the form

of art and culture and worthwhile handicrafts. Agriculture was abundant. Traveling was convenient because it was so near Bangkok. It was possible to promote other tourism activities within a short time. Moreover, these provinces are well-known internationally because they have tourist attractions that are also world heritage sites. This attracts the interests of a lot of foreign tourists.

The limitations of the tourism development were as follows. There was a lack of outstanding tourism products in the upper central plains provinces. There were no special types of tourist attractions known at an international level; the physical location of the provinces also proved a drawback since many saw it as a transit area on their way to the northern part of the country. There were not many tourists who planned to visit these provinces. Some places have not been developed or promoted as tourist attractions. The linkage between provinces of the same group and outside that group was not good. There was a lack of variety in terms of the integration of tourism, or tourism was not seen as an important mechanism in working in conjunction with the industrial sector and the business sector to generate income in the provinces.

5. The guidelines for developing the potential for tourism and in overcoming the limitations to be able to make possible the development of tourism in the provinces in the upper central plains in a sustainable manner.

The upper central plains provinces have outstanding potential in terms of their history, archeological sites, and religious activities which can be developed as a learning resource which tourists can access at their leisure together with tourism. In addition, travel routes within these provinces can be linked using roads and waterways in order to increase interest in a greater variety of tourism activities. It would also spread tourism to other communities. At the same time, communities should collaborate in finding their own unique characteristics in order to create their own unique selling points. The emphasis should be on what the communities possess as their main selling points in terms of tourism.

6. Guidelines for integrating tourism within the upper central plains provinces in a sustainable manner

The integration that these provinces should aim for should be in the form of drawing up a strategic plan for tourism in each province and in all provinces in the same group to ensure that they are in line with one another. Tourist attractions should be

developed as a living learning resource that visitors can access at their leisure and a network for tourism should be established linking all sectors involved.

Integration at the community level and at the provincial level should be as follows. Communities should be encouraged to review their own potential to determine what their good points are so that they could be promoted as tourist attractions. Clear-cut tourism plans should be drawn up in order to indicate the direction in which the tourist industry is going, including what adjustments should be made, what areas need to be developed and how to achieve this. In addition, there should be more tourist attractions at the community level as well.

1. ความสำคัญและสภาพปัญหา

การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจโดยก่อให้เกิดการสร้างงาน (Job Generator) และอาชีพที่หลากหลาย ส่งผลให้ประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้นจากสินค้าส่งออกที่มองไม่เห็น (Invisible Export) ได้แก่ สินค้าประเภทการบริการต่าง ๆ อันเนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในประเทศทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างการส่งออกและการนำเข้า นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวยังส่งผลในแง่การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของประเทศได้อย่างคุ้มค่า และก่อประโยชน์ทั้งทางสังคมและทางเศรษฐกิจมากขึ้น เห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ในการใช้สอยประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ

ประเทศ เพื่อเกิดประโยชน์ในภาคอุตสาหกรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีความสำคัญในลักษณะการพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ท้องถิ่น โดยเป็นวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาชนบทหรือพื้นที่ที่ห่างไกลให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่เท่าเทียม นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดความรู้สึภาคภูมิใจในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของประเทศที่คนในประเทศอาจเคยมองข้ามหรือละเลยไป เมื่อมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของตนกับนักท่องเที่ยว

โดยภาพรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีบทบาทค่อนข้างสูงในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ แต่ยังมีข้อนำสังเกตที่สำคัญอยู่บางประการว่า ความพยายามในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ

ประเทศนั้นถูกพิจารณาและแก้ไขปัญหา แบบแยกส่วน ขาดการบูรณาการอย่างชัดเจน ซึ่งจะพบว่าบางกิจกรรมได้รับการพัฒนา ในขณะที่บางกิจกรรมกลับกำลังถูกทำลายลง เช่น เรื่องการคมนาคม ธุรกิจโรงแรม สินค้าทางการท่องเที่ยว ทั้งในรูปของผลิตภัณฑ์และการบริการ การจัดการด้านการตลาด หรือแม้กระทั่งการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งในความเป็นจริงนั้น แต่ละประเด็นปัญหาต่างมีความเกี่ยวโยงกันทั้งสิ้น เพียงแต่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบและการกำกับดูแลต่างหน่วยงานกันเท่านั้น ผลของการพิจารณาแก้ไขปัญหาย่อยแยกส่วนนี้ทำให้เกิดปัญหาสำคัญตามมาคือ ความไม่ชัดเจนของนโยบายการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอ หรือไม่สมดุล และที่สำคัญที่สุดคือ ส่งผลให้การเจริญเติบโตในธุรกิจการท่องเที่ยวไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและไม่สอดคล้องกัน ทำให้ไม่เกิดการกระจายรายได้อย่างแท้จริง ซึ่งกระทบต่อความยากลำบากในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ยังพบว่า การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่สอดคล้องกันเป็นวงจรเพื่อการท่องเที่ยวหรือสอดคล้องกับการตลาดอย่างแท้จริง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนแม่บทหรือยุทธศาสตร์ของประเทศได้

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะเป็นปัญหาในภาพรวมของประเทศ ในขณะที่เดียวกันเมื่อพิจารณาอีกมุมหนึ่งก็จะพบปัญหาที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ท้องถิ่นเองก็ยังไม่ได้ให้ความสนใจ หรือไม่ได้กำหนดโครงสร้าง ภาระหน้าที่ในการพัฒนา การบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ขาดการประสานความร่วมมือกับภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติได้จริง และยังขาดการดำเนินงานเชิงรุกในการอนุรักษ์และเร่งฟื้นฟูการท่องเที่ยวของท้องถิ่นประเด็นปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการขาดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพราะแผนดังกล่าวเปรียบเสมือนเข็มทิศในการชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา การท่องเที่ยวที่สำคัญ

อย่างไรก็ตาม การที่ท้องถิ่นจะสามารถกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเองได้นั้น นอกจากจะต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศหรือแผนแม่บทแล้ว ผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่นจะต้องพิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่นของตนเองด้วยว่า มีศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะใดได้บ้าง อย่างไรและมากน้อยเพียงใด ตลอดจนมีโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ในระดับใด และมีข้อ

จำกัดหรือปัญหาอุปสรรคในเรื่องใดบ้าง ควรได้รับการแก้ไขอย่างไรเพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นมีความยั่งยืน และสามารถใช้เป็นทุนให้ท้องถิ่นได้ตลอดไป

จากการเติบโตและการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในระยะเวลาที่ผ่านมาก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการของรัฐที่แยกส่วน การบริการในธุรกิจท่องเที่ยวที่ขาดมาตรฐานและคุณภาพ ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พยายามตีกรอบในการศึกษาวิจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่สำคัญ เพื่อจะนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมของกลุ่มภาคกลางตอนบนกับท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยว การจัดการของท้องถิ่นและเป็นการหาทางแก้ปัญหาในระดับรากหญ้า ขณะเดียวกันยังมุ่งเพิ่มศักยภาพ โอกาส และขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเอง และชี้แนะให้ท้องถิ่นแสวงหาอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว และสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ ตลอดจนสามารถขับเคลื่อนให้กิจกรรมการท่องเที่ยว

ของท้องถิ่นเติบโตไปพร้อม ๆ กัน และในทิศทางเดียวกัน อันเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่แท้จริง ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่ภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี สิงห์บุรี ลพบุรีและชัยนาท ซึ่งคณะนักวิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคกลางตอนบนและพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ท้องถิ่นต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. แบบสอบถามผู้นำชุมชน/ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล
3. ผู้ประกอบการภาคเอกชน
4. แบบสอบถามประชาชน
5. แบบสอบถามนักท่องเที่ยวชาวไทย
6. แบบสังเกต เป็นแบบบันทึกการสังเกตการณ์สถานที่ท่องเที่ยว

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิง

เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก และนำเสนอด้วยการพรรณนา

2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนใช้การวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ สำหรับคำถามที่เป็นแบบเลือกตอบ และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อคำถามที่เป็นแบบปลายเปิด

3. ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามกลุ่มผู้ประกอบการ ประชาชน และนักท่องเที่ยว ใช้การวิเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ สำหรับคำถามที่เป็นแบบเลือกตอบหาค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนัก สำหรับคำถามแบบจัดอันดับ และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อคำถามที่เป็นปลายเปิด

4. ผลการศึกษา

4.1. ภาพรวมสถานการณ์การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

ผลจากการศึกษาข้างต้น พบว่า แหล่งหรือประเภทและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นที่สนใจในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนนั้น การท่องเที่ยวประเภทการท่องเที่ยวชมแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และการท่องเที่ยวกิจกรรมทางศาสนา จัดอยู่ในลำดับต้น ๆ ในความสนใจของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องมาจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของกลุ่ม

จังหวัดภาคกลางตอนบน มีความเป็นมาที่สำคัญและมีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏร่องรอยให้เห็นชัดเจน และมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันภายในกลุ่มจังหวัด นอกจากนี้ สภาพทางภูมิศาสตร์ของกลุ่มจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีเขตติดต่อกับทะเลหรือภูเขาสูง ทำให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดมุ่งเน้นไปตามศักยภาพที่มีอยู่ คือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และการท่องเที่ยวเพื่อกิจกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันภาคกลางตอนบน ยังเป็นดินแดนที่มีแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ มีประชาชนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน จึงทำให้มีความหลากหลายในเรื่องวัฒนธรรม ผสมผสานกลมกลืนอยู่ในวิถีการดำรงชีวิต ประกอบกับการเป็นศูนย์รวมของแม่น้ำสายสำคัญหลากหลาย เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำน้อย แม่น้ำลพบุรี เป็นต้น ทำให้มีการถ่ายทอดหรือสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และเสน่ห์ของวิถีชีวิตริมน้ำของชาวบ้านให้ศึกษาหาความรู้ทั้งในแง่มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการทำภารกิจของภาคกลางตอนบน

สินค้าทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ แหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน การสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ท้องถิ่น กิจกรรมนันทนาการและกีฬาเพื่อ การท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนทรัพยากรทาง ธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำตก และภาคการเกษตร นอกจากนี้ ยังมีสินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวมากมายหลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นสินค้าหัตถกรรม และสินค้าทางการเกษตร เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ผ้าทอ พื้นเมือง ขนมไทย ไม้ดอกไม้ประดับ ผลไม้ นานาชนิด ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและการ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของ กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนสรุปได้ ดังนี้

1) การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ยังขาดแผนแม่บทที่ชัดเจน ทำให้ผู้ประกอบการ มองทิศทางในการดำเนินงานไม่ตรงกัน ขณะ เดียวกันยังพบปัญหาการขาดเจ้าภาพหลักใน การดำเนินงาน และความไม่ชัดเจนใน บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน การขับเคลื่อน กิจกรรมและขาดการประสาน งาน ระหว่างหน่วยงานที่ดี

2) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ด้านการท่องเที่ยวยังขาดความรู้ ความ เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลจาก การปรับโครงสร้างขององค์กรและการถ่าย โอนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในด้านพลศึกษามา ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งยังไม่มีความรู้ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ทำให้

มีปัญหาในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการ ท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบปัญหาบุคลากรไม่ เพียงพอต่อปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น

3) สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ที่มี ความสำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มี สภาพเสื่อมโทรม ไม่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งศึกษา หาความรู้

4) สภาพทางภูมิศาสตร์และทำเลที่ตั้ง ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนอยู่ไม่ไกล จากกรุงเทพฯ และมีลักษณะเป็นเมืองผ่าน มากกว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวหลัก ทำให้การ ท่องเที่ยวได้รับความสนใจน้อย นอกจากนี้ ความใกล้กรุงเทพฯทำให้ไม่มีการพักค้างคืน ส่ง ผลต่อการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยว กลุ่มผู้ ที่มาเยือนส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยว ก่อตัวคือ เป็นกลุ่มที่มาท่องเที่ยวในลักษณะแวะเที่ยว เนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ

5) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวหลาย แห่งไม่สะดวก ถนนหนทางยังไม่ได้รับการ พัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และสถานที่ ท่องเที่ยวบางแห่งขาดความปลอดภัยในการ เดินเข้าถึง ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม

6) ขาดการสร้างจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่จะแสดงให้เห็นถึง เอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด และสินค้า ทางการท่องเที่ยวที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว

7) การดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ และการตลาดเชิงรุกยังไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ ยังมีการแยกส่วนในการดำเนินงาน และขาดศูนย์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ มีความทันสมัยที่จะรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว

8) งบประมาณในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวไม่เพียงพอ และมักจะกระจุกตัวอยู่ที่จังหวัดที่มีชื่อเสียงมากกว่าจะกระจายลงสู่พื้นที่ในกลุ่มจังหวัด

9) ตัวชี้วัดด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับจำนวนสถิติตัวเลขรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ขาดการพิจารณาถึงศักยภาพและความสามารถในการรองรับของพื้นที่

10) องค์กรปกครองท้องถิ่น ไม่เข้าใจ และไม่ตระหนักถึงความสำคัญด้านการท่องเที่ยว ทำให้กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

11) ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ยังขาดความพร้อมในเรื่องการบริการ และการพัฒนาคุณภาพสินค้าเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการแข่งขันทางการท่องเที่ยว

12) การท่องเที่ยวในภาคกลางตอนบนส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ในขณะที่นัก

ท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเที่ยวธรรมชาติ ป่าภูเขา ทะเล น้ำตก ทำให้ได้รับความสนใจน้อย

13) การบูรณาการเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดยังไม่สามารถเชื่อมได้เป็นเส้นทางเดียวกันในหลายๆ กิจกรรม ทั้งในด้านกายภาพและด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งยังขาดความหลากหลายบนเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละเส้นทาง

4.2 สภาพทั่วไปของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า การบริหารจัดการทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละพื้นที่ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์กรชุมชน และองค์กรประชาชน ซึ่งจะเป็นผู้กำหนดนโยบายแนวทางในการพัฒนาและจัดกิจกรรมในพื้นที่ของตนเอง โดยมีส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา สำหรับการบริหารจัดการด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก

2.2 ด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด การดำเนินการด้านการประชาสัมพันธ์

และการตลาดด้านการท่องเที่ยว ซึ่งปกติจะอยู่ในความรับผิดชอบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำหรับในระดับจังหวัดจะดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับจังหวัด ขณะเดียวกันมีการประสานงานร่วมกันกับกลุ่มจังหวัดด้วย โดยมีการร่วมกับกลุ่มจังหวัดทำแผนการตลาดเชิงรุกและเร่งส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ วารสารเพื่อการท่องเที่ยว สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ และ VCD นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เผยแพร่และร่วมออกฐานแสดงสินค้าของตน ตลอดจนนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจ

2.3 ด้านสินค้าทางการท่องเที่ยว สินค้าทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ แหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน การสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมนันทนาการและกีฬาเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนจรรยาบรรณทางธรรมชาติ เช่น ป่าน้ำตก และภาคการเกษตร นอกจากนี้ยังมีสินค้าที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมากมายหลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าหัตถกรรม และสินค้าทางการเกษตร เช่น

เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน ผ้าทอพื้นเมือง ขนมไทย ไม้ดอกไม้ประดับ ผลไม้นานาชนิด ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและการแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

2.4 ด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภค การดูแลในเรื่องเส้นทางคมนาคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มักจะเป็นผู้รับผิดชอบ โดยภาพรวมพบว่า ความพร้อมในด้านการคมนาคมและสาธารณูปโภคเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอยู่ในลักษณะที่เหมาะสม และมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว

2.5 ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่นอกจากจะช่วยส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตที่ติดมากับนักท่องเที่ยวด้วย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ

2.6 ด้านการบริการ โดยภาพรวมพบว่า องค์กรและเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งเป็นผู้ดำเนินการเองเช่นเดียวกันนอกจากนี้ยังมีความพยายามในการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ประกอบการ เพื่อให้บริการได้อย่างครบวงจร

และมีความพยายามในการควบคุมราคาสินค้าและบริการให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

2.7 ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนไม่ได้เด่นเท่าที่ควร ยกเว้นจังหวัดสระบุรี ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมมากกว่าที่อื่น ๆ อย่างไรก็ตาม พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมและสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.8 ด้านการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในจังหวัด เพื่อเป็นการสร้างความน่าสนใจในการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะหลายรูปแบบ เช่น การไหว้พระ 9 วัด และการท่องเที่ยวโดยอาศัยเส้นทางสัญจรทางน้ำ เป็นต้น สำหรับการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดยังน้อยมาก

2.9 ด้านงบประมาณ งบประมาณที่ใช้สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นงบประมาณของแต่ละจังหวัด และงบประมาณของยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด งบประมาณ ดังกล่าวส่วนใหญ่นำไปใช้เพื่อดำเนินการด้านการตลาดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2.10 ด้านการมีส่วนร่วม โดยภาพรวม การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในรายกลุ่มพบว่า กลุ่มประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในระดับน้อย ในขณะที่กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในรายกิจกรรมของการมีส่วนร่วมพบว่า การกำหนดปัญหา / วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ การวางแผนและกำหนดกิจกรรม การสนับสนุนงบประมาณและแรงงาน และการติดตามประเมินผล มีส่วนร่วมในระดับน้อย ส่วนการร่วมดำเนินการ ร่วมบำรุง รักษา ปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ และการร่วมรับประโยชน์/จัดการผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับการศึกษาของนักรบ ระวังการณ์ และคณะ (2548) ซึ่งพบว่า การจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนยังไม่ให้ความสำคัญกับการนำชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่

1.1 สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร และมีสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน

1.2 สถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งมีข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว

1.3 ความไม่ปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว

2. ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด ได้แก่

2.1 การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการอยู่ยังขาดความหลากหลายและไม่ทั่วถึง ไม่สามารถเจาะกลุ่มเป้าหมายหลักได้อย่างแท้จริง

2.2 การประชาสัมพันธ์ขาดความต่อเนื่อง และยังขาดการกระตุ้นให้เห็นบรรยากาศของการท่องเที่ยว

2.3 การประชาสัมพันธ์ยังขาดเอกภาพและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.4 ขาดการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนต่าง ๆ

2.5 การตลาดยังไม่สามารถดำเนินการในเชิงรุกได้อย่างแท้จริง

3. ปัญหาด้านการบริการ ได้แก่

3.1 รูปแบบการให้บริการยังไม่หลากหลาย และไม่สามารถสร้างความประทับใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้

3.2 ระบบการรักษาความปลอดภัยในสถานที่ท่องเที่ยวยังขาดมาตรฐาน

4. ปัญหาด้านงบประมาณ ได้แก่

4.1 งบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

4.2 ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการสร้างงานใหม่ ๆ ภายในชุมชน

5. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วม

5.1 ประชาชนในชุมชนยังไม่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

5.2 ขาดการประสานให้หน่วยงานต่าง ๆ จากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

6. ปัญหาด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

6.1 ขาดเจ้าภาพหลักในการรับผิดชอบดูแลงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อการติดต่อประสานงาน

6.2 บุคลากรในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น

6.3 บุคลากรขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของส่วนราชการและมีการปรับโอนบุคลากรจากสายพลศึกษาให้มาดูแลงานด้านการท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินงานดังกล่าวต้องเริ่มต้นที่ศูนย์ เพราะบุคลากรขาดความรู้และประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว

6.4 ขาดการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว ทำให้ไม่เกิดภาพของการร่วมมือกับทุกภาคส่วน

6.5 ขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญาในงานหัตถกรรมของชุมชน และการสานต่องานด้านการท่องเที่ยวในชุมชน

4.3 คุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การศึกษาคุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์คุณลักษณะต่าง ๆ มาจากมิติในการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 7 มิติ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, มปป : บทคัดย่อ) เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดคุณลักษณะหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความนิยมของนักท่องเที่ยว โดยนำมากำหนดเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะทางกายภาพด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านลักษณะทางสังคม ด้านมิติทางศิลปวัฒนธรรม ด้านคุณค่าการเรียนรู้และการศึกษา และด้านการบริหารจัดการ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความนิยมในการเลือกมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนทั้ง 6 ด้าน ในภาพรวมส่งผลต่อความนิยมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$) และเมื่อพิจารณารายคุณลักษณะ พบว่า ทุกคุณลักษณะส่งผลต่อความนิยมในระดับมากทั้งสิ้น โดยคุณลักษณะด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) คุณลักษณะด้านลักษณะทางสังคมและมิติทางศิลปวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$

= 3.80) เท่ากัน และคุณลักษณะด้านลักษณะทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$) ตามลำดับ

การที่คุณลักษณะด้านคุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษาในการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนส่งผลต่อความนิยมในระดับมากนั้น อาจเป็นเพราะสินค้าหลักทางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คุณค่าหรือประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจึงปรากฏในลักษณะเป็นคุณค่าทางการเรียนรู้ และการศึกษาเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วย สิ้นชัย กระบวนแสง (2545 : 201) กล่าวไว้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ต้องดูแลรักษา และหาทางบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อมวลมนุษยย์ให้มากที่สุด นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ยังมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจด้วย

4.4 ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

การท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน มีศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาสรุปได้ดังนี้

4.1 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

1) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เนื่องจากมีความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกันมายาวนาน มีความหลากหลายในเรื่องวัฒนธรรม และผูกโยงกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังจะเห็นได้จากการมีวัดและศาสนสถานที่สำคัญและมีชื่อเสียงมากมายหลายแห่งที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว

2) ความหลากหลายในเรื่องชาติพันธุ์ และเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตของชุมชน เป็นศักยภาพที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ซึ่งประกอบด้วยชาวไทยพุทธ และไทยมุสลิม นอกจากนี้ยังมีชนเผ่าต่าง ๆ อีกหลากหลายที่มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในเรื่องชาติพันธุ์นี้ สามารถนำมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะได้ โดยการจัดให้มีการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชนได้

3) แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเป็นแหล่งรวมของภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมและงานหัตถศิลป์ที่ทรงคุณค่าสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือส่งเสริม

ให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยได้ และในอนาคตการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้ คาดว่าจะเป็นที่น่าสนใจและนิยมสำหรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น

4) ความสมบูรณ์ในภาคการเกษตรของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนมีความหลากหลายทางด้านการเกษตรไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เนื่องจากมีทั้งการทำกร เกษตรแบบผสมผสาน สวนเกษตร สวนสมุนไพร ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล พืชไร่ และพืชสวน และการเลี้ยงสัตว์ มีเสน่ห์ของวิถีการทำกรเกษตรแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับการเกษตรแนวใหม่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้มาชม สัมผัสและเรียนรู้ได้

5) เส้นทางศึกษาธรรมชาติที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบชื่นชมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดและการผจญภัย นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างหลากหลาย

6) ความใกล้กรุงเทพฯ สามารถส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ระยะเวลาสั้น ๆ ได้อย่างหลากหลาย และสามารถตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม นอกจากนี้ ความสามารถของเส้นทางคมนาคมทั้งทางถนนและทางน้ำ ยังเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งในการนำ

มาใช้เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวได้ เป็นที่น่าสังเกตว่าในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ตอนบนจะมีจุดเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่ง คือ แม่น้ำ ซึ่งสามารถนำมา ใช้ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวทางน้ำ ในการเชื่อมโยงกันภายในกลุ่มจังหวัดได้

7) ความมีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความเป็นมรดกโลก ทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

8) ความร่วมมือของชุมชนในการ พัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ ให้กับชุมชน จึงทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มที่ จึงนับเป็นโอกาส สำคัญที่จะนำปัจจัยดังกล่าวมาใช้ในการ พัฒนาการท่องเที่ยว

4.2 ข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยว

1) สินค้าทางการท่องเที่ยวของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบนยังขาดจุดเด่น จุด ขายทางการท่องเที่ยว รวมทั้งยังไม่สามารถ สร้างแบรนด์ของสินค้าให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในระดับสากลได้

2) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของกลุ่ม จังหวัดภาคกลางตอนบนเป็นเมืองผ่านเพื่อไปยังภาคเหนือของประเทศจำนวนนักท่องเที่ยวที่ตั้งใจมาเที่ยวโดยตรงจึงมีไม่มากเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะแวะเที่ยวบางแห่งที่

สนใจเท่านั้น ลักษณะการท่องเที่ยวดังกล่าว ส่งผลต่อลักษณะการใช้จ่ายเงินของนักท่องเที่ยวด้วย กล่าวคือ การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดกิจกรรมทาง การท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และนักท่องเที่ยวมักไม่พักค้างคืนทำให้การใช้จ่ายเงินเพื่อการท่องเที่ยวน้อยลงไปด้วย

3) สถานที่สำคัญบางแห่งยังไม่ได้ รับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แม้จะมีศักยภาพในการพัฒนาได้ และการจัด ระเบียบพื้นที่ (Zoning) ในแหล่งท่องเที่ยว หลายแห่งยังไม่เหมาะสม นอกจากนี้แหล่ง ท่องเที่ยวบางแห่งมีข้อจำกัดในการรองรับ ปริมาณของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับการ ศึกษาของนักรบ ระวังการณ์ และคณะ (2548) ซึ่งพบว่าแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาค กลางตอนบน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ตั้งอยู่กลางใจเมืองและมีชุมชนล้อมรอบ ไม่สามารถ ขยายเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวได้

4) การท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาค กลางตอนบน ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวเชิง ประวัติศาสตร์ โบราณสถานและการท่องเที่ยวเพื่อกิจกรรมทางศาสนา ในขณะที่ความ นิยมและความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังต้องการเที่ยวชมธรรมชาติ และ นันทนาการต่าง ๆ มากกว่า เช่น การเที่ยวป่า

ทะเล ภูเขา น้ำตก จึงทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มาก และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวจะไม่หลากหลาย กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะ และเป็นกลุ่มที่ไม่ต้องการใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวมากนัก

5) การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดและนอกกลุ่มจังหวัดยังเชื่อมโยงไม่สนิท และยังมีขาดความหลากหลายในการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่ยังเน้นภายในจังหวัดทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวขาดความน่าสนใจ และยังไม่สามารถกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในกลุ่มจังหวัดได้อย่างทั่วถึง

6) วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ของบางจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ยังไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว หรือไม่ได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นตัวจักรที่สำคัญในการขับเคลื่อนภาค อุตสาหกรรมและภาคเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้แก่จังหวัด ส่วนจังหวัดที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวไว้อย่างชัดเจน ก็ยังพบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้งในระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

7) ขาดเจ้าภาพหลักในการจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด โดยส่วนใหญ่จะนำงาน

ด้านการท่องเที่ยวไปเป็นงานฝากไว้ในโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีช่องว่างในการประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น และประชาชน ทำให้งานด้านการท่องเที่ยวไม่สามารถขับเคลื่อนได้ตามทิศทางหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

4.5. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพและปรับแก้ไขข้อจำกัดให้สามารถเอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนได้อย่างยั่งยืน

5.1 กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอภิปรัชญาควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวได้ โดยจัดให้มีแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ที่มีผู้บรรยายนำชมให้ความรู้และตอบข้อซักถามแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจหรืออาจจัดทำคู่มือประกอบการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลความเป็นมาที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันได้สัมผัสสถานที่จริงด้วย ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

5.2 ควรส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดให้มากขึ้น โดยอาศัยเส้นทางการคมนาคมที่สามารถเชื่อมโยงภายในกลุ่มจังหวัดได้ทั้งทางถนนและทางน้ำ ขณะเดียวกัน ควรสร้างความหลากหลายบนเส้นทางเดียวกัน เพื่อ

เพิ่มความน่าสนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น และยังเป็นภาระกระจายการท่องเที่ยวไปยังชุมชนต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

5.3 ควรมีการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์และแผนการตลาดที่บูรณาการการท่องเที่ยวทั้งภายในจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกัน และควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายช่องทาง รวมทั้งควรจัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจน และมีจำนวนที่เพียงพอ

5.4 ควรให้ชุมชนได้ร่วมกันค้นหาจุดเด่นของตนเองเพื่อนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเน้นสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลักเพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว เช่น เอกลักษณ์ในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตลอดจนความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นต้น

5.5 ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่ประชาชนในชุมชนและผู้ประกอบการทั้งในด้านการจัดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม การบริการ การรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและการจัดการการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

5.6 ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและเหมาะสม สำหรับการพัฒนา

สถานที่ท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว

5.7 ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยวและควรส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

5.8 กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน มีศักยภาพที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกข้าว นอกจากนี้ ยังมีประเพณีและการละเล่นพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับ ข้าว อีกมากมายที่น่าสนใจและเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญา ความเชื่อทางคติชนที่ผูกโยงกับวิถีชีวิตจนกลายเป็นวัฒนธรรมข้าว จากศักยภาพดังกล่าวสามารถนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อีกรูปแบบหนึ่ง

4.6 แนวทางการบูรณาการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6.1 การบูรณาการในระดับกลุ่มจังหวัด

1) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดและกลุ่มจังหวัดควรพิจารณาให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ขณะเดียวกันควรกำหนดแผน

ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเข้าไปในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดด้วย เพื่อให้ได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

2) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน มีศักยภาพที่โดดเด่นทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม กิจกรรมทางศาสนา การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ซึ่งสามารถจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ โดยจัดให้มีกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่หลากหลายบนเส้นทางเดียวกัน ซึ่งอาจเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นภายในกลุ่ม และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสถานที่และกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างแท้จริง

3) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัยยาศัยที่มีชีวิต โดยแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวอาจไม่จำเป็นต้องเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและสวยงามเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน การสร้างงานศิลปกรรม หัตถกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าเขา แปลงเกษตรต่าง ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมและเก็บเกี่ยวความรู้ได้ตามอัยยาศัย อันเป็นเสมือนห้องสมุดมีชีวิต

4) การสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์การสร้างเครือข่ายเพื่อ

การท่องเที่ยวระหว่างชุมชนทั้งภายในและภายนอกจังหวัดเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากจะเป็นการส่งต่อนักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไปยังชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

5) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน มีความโดดเด่นในด้านการเป็นเมืองแห่งมรดกโลก และกิจกรรมอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นอาจจัดให้มีเส้นทางท่องเที่ยวเฉพาะขึ้นเช่น

เส้นทางที่ 1 เส้นทางสายประวัติศาสตร์ เริ่มจาก ออยุธยา→สิงห์บุรี→ลพบุรี เป็นต้น

เส้นทางที่ 2 เส้นทางสายชล เริ่มจาก นนทบุรี→ปทุมธานี→อยุธยา→อ่างทอง

เส้นทางที่ 3 เส้นทางสายพระพุทธศาสนา เริ่มจาก

อยุธยา→อ่างทอง→สิงห์บุรี→ชัยนาท

เส้นทางที่ 4 เส้นทางสายวัฒนธรรม เริ่มจาก นนทบุรี→ปทุมธานี→อยุธยา อ่างทอง→สิงห์บุรี→ชัยนาทลพบุรี→สระบุรี

เส้นทางที่ 5 เส้นทางสายเกษตร เริ่มจาก นนทบุรี→สิงห์บุรี→ชัยนาท→ลพบุรี สระบุรี

6.2 การบูรณาการในระดับชุมชนและระดับจังหวัด

1) การหนุนเสริมให้ชุมชนได้ทบทวนศักยภาพของตนเองว่าในชุมชนและบริเวณใกล้เคียง

เคียงหรือในจังหวัดมีศักยภาพในด้านใดมีของดี
อะไรบ้างที่สามารถผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ได้ และควรมีการจัดทำแผนการท่องเที่ยวที่ชัดเจนว่าจะมุ่งไปในทิศทางใด มีสิ่งใด
บ้างที่ต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนา และจะ

ต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างการทบทวนศักยภาพของ
แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว
ของจังหวัดสระบุรี

แหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม	ศักยภาพ				
	ด้าน การเกษตร	ด้าน ทรัพยากร	ด้านศิลป วัฒนธรรม/ ธรรมชาติ	ด้าน นันทนาการ ประเพณี	ด้าน ประวัติศาสตร์ และกีฬา
1. ป่อพรานล่างเนื้อ					✓
2. วัดพระพุทธฉาย			✓		
3. เทศกาลไทยโยนก			✓		
4. การท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์			✓		
5. เทศกาลแข่งเรือยาว			✓		
6. สวนส้ม	✓				
7. การท่องเที่ยวแบบ ผจญภัย				✓	
8. การท่องเที่ยวใน เขตทหาร				✓	
9. งานประเพณีแม่น้ำ ป่าสัก			✓		
10. น้ำตกเจ็ดสาวน้อย		✓			
11. หุ่นทานตะวัน	✓				
12. ไร่จุงุ่น	✓				
13. ฯลฯ					

ตัวอย่างการทบทวนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม	รายละเอียด	แนวทางการพัฒนา
1. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ☐ ชมวิถีชีวิตการเกษตร ☐ ชมทุ่งทานตะวัน ☐ ชมไร่ร่องุ่น ☐ ชมสวนส้มและผลไม้ต่างๆ ☐ ฯลฯ	....	....
2. การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ☐ เส้นทางน้ำตก ☐ กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ ☐ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ☐ ส่องเรือชมทิวทัศน์ริมแม่น้ำป่าสัก ☐ ฯลฯ	....	....

2) สำหรับการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในระดับชุมชน อาจมีการทดลองจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนก่อน โดยนำหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนมาเป็นตัวตั้งอาจเริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิกในการพิจารณาคัดเลือก/ค้นหาศักยภาพของชุมชนก่อน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ชุมชนพึงพิจารณา ได้แก่

- 1) ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน
- 2) ต้องมีความยั่งยืนทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

3) ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินติดตาม

4) ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรม

5) สามารถสร้างประสบการณ์ด้านนันทนาการและความรู้ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว

6) แสวงหาองค์การรองรับสำหรับการจัดการและการประสานงานการท่องเที่ยวของชุมชน

7) ประชาชนในชุมชนต้องเริ่มพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวอยู่เสมอ

- 3) รูปแบบการบูรณาการการท่องเที่ยว ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ในลักษณะ
จุดเส้นทางการท่องเที่ยว
เส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน

5. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนมีจุดร่วมที่สำคัญและน่าสนใจ คือ วัฒนธรรมลุ่มน้ำภาคกลาง ดังนั้น ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวัฒนธรรมลุ่มน้ำให้มากขึ้น และสามารถผลักดันให้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่ง โดยอาศัยเส้นทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

2) ควรมีหน่วยงานเจ้าภาพหลักในการรับผิดชอบดูแลงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด และกลุ่มจังหวัด ขณะเดียวกันก็ควรมีเจ้าภาพร่วมในการประสานงานในระดับพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างต่อเนื่องและตั้งอยู่บนยุทธศาสตร์ แผนงาน และทิศทางเดียวกัน

3) ควรจัดทำเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้หลากหลายทั้งภายในจังหวัดและกลุ่มจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เส้นทางเชื่อมโยงควรจัดในรูปแบบที่หลากหลายตามศักยภาพที่กลุ่มจังหวัดมีอยู่ เช่น ทางรถยนต์ทางเรือ และทางรถไฟ และอาจเชื่อมโยงไปยังนอกกลุ่มจังหวัดเพื่อขยายเครือข่ายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

4) ควรพัฒนาให้แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ควบคู่ไปกับการพักผ่อนหย่อนใจ และส่งเสริมให้เกิดกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะ

5) การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยให้ชุมชนได้เรียนรู้มีความพร้อม และเกิดความเข้มแข็งก่อนที่จะนำสิ่งใหม่ ๆ มาสู่ชุมชนในทันที

2. ข้อเสนอแนะสู่การปฏิบัติ

1) ปัจจุบันจะพบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยวมีความหลากหลายมากขึ้น และช่องทางหนึ่งที่กำลังมีบทบาทอย่างมากคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือ อินเทอร์เน็ต ดังนั้น การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงควรประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตให้มากขึ้น เพราะเป็นสื่อที่ไร้พรมแดนผู้รับสารสามารถรับรู้ได้สะดวก ทุกเวลาและบ่อยครั้งตามความต้องการ อีกทั้งยังสามารถให้รายละเอียดของสถานที่/กิจกรรมการท่องเที่ยวได้ชัดเจนอีกด้วย

2) ควรมีการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการการท่องเที่ยวจากทุกพื้นที่และเผยแพร่ควบคู่ไปกับปฏิทินการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด

3) ควรส่งเสริมให้เกิดการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และระหว่างชุมชนร่วมกับทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดเครือข่ายในการทำงาน การประสานประโยชน์ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากองค์กรทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งในระดับกลุ่มจังหวัด ระดับจังหวัด และระดับชุมชน

5) ควรจัดให้มีเวทีในการประชุมปรึกษาหารือ และพูดคุยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นประจำ

6) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกับชุมชนในการจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะที่ควรมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรจัดให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมติดตามประเมินผล โดยเน้นให้เกิดการคิด วิเคราะห์ด้วยตนเองและดำเนินการ

การเอง ขณะเดียวกันยังเกิดเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ด้วย

2) ควรมีการสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน ความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาและจัดการกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3) ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เป็นแหล่งเรียนรู้มีชีวิต เพื่อเป็นการร่วมถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่คนในรุ่นต่อ ๆ ไป

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. มปท., มปป.
- นักรบ ระวีการณ์ และคณะ. แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยว คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548.
- สินชัย กระบวนแสง. "การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยที่ 12 นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.